

KİMLİK, KÜLTÜR VE DEĞİŞİM SÜRECİNDE
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE

KÜRTLER

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

6-8 EYLÜL 2012

BİNGÖL

*In the Context of Identity, Culture and Change From Ottomans to the
Present the Kurds International Symposium*

Di Pêvajoya Nasnamê, Çan û Guhertinê De Ji Osmanîyan Heta Îro Kurd

الأكراد من حيث الهوية والثقافة والتطور منذ العهد العثماني حتى اليوم

EDİTÖR

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

KATKIDA BULUNANLAR

Arş. Gör. Ahmet ALP

Arş. Gör. Fecri ARSLAN

Arş. Gör. Selman YEŞİL

Arş. Gör. Zahir ERTEKİN

Arş. Gör. Bedrettin BASUĞUY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

2013

1927 NÜFUS SAYIMINA GÖRE TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ'NDE KÜRT NÜFUSU VE NİTELİKLERİ

Doç. Dr. Erdal AYDOĞAN *

Okt. Ahmet İLYAS **

GİRİŞ

Nüfus kavramı belirli bir coğrafyada bir arada yaşayan ve aralarında da sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve benzeri ilişkiler geliştiren insan topluluklarını ifade eder. Demografi dilinde de nüfus olarak belirtilmektedir.¹ Nüfusun yüz ölçüme oranına nüfus yoğunluğu, nüfusun yıllık değişimine ise nüfus artış hızı olarak açıklanmaktadır. Nüfus politikası ise nüfusun büyüklüğü, nitelikleri, dağılımı gibi hususlarda devletin müdahalesi ve yönlendiriciliğine denir.²

Nüfusun ilmi ifadesi olan demografi ise halkın sayımı, yayılması anlamına gelen Yunanca “demos= halk” ile “grapho= yazmak” kelimelerinden türetilmiştir. İlk defa 1855 yılında Achille Guillard tarafından kullanılan demografi kavramı “nüfusun miktarını, cinsiyet durumunu, fikri ve umumi hareket ve terakkiyatını tetkik eden bir ilim diye tarif edilmiştir. Wolf ise kavramı sayımlar veya nüfus kütüklerinden elde edilen bilgilere istinaden nüfusun hâlihazır veya hareket halindeki durumunu ve vasıflarını rakamlarla ifade ve neticeleri istatistik bakımından tahlil etmeye demografi” denir şeklinde tarif etmiştir.³

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere bilgi, veri olmadan demografi olamayacağı gibi hayatı ilgilendiren siyasi, iktisadi sahalarda da nüfusla olan ilişkilerini ortaya koymak ve sağlıklı sonuçlar elde etmek imkânsız olur.

Nüfus sayımlarının iki gayesi vardır. İlki, belirli yer ve zaman içinde nüfusun sayısı, yaşı, mesleği, dini, cinsiyeti vs. niteliklerini doğru bir şekilde belirleyebilmektir. Bu da nüfusun iyi idare edilmesi yolunda atılacak adımları hazırlar. İkincisi ise nüfusun sayısı ve nitelikleri ile tekâmülünü takip etmektir. Bu gayelere matuf, nüfus sayımı ve demografik yapının tespiti ile yönetim mekanizmasının düzen-

* Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi.

** Batman Üniversitesi Öğretim Elemanı.

¹ İzzet Er, “Nüfus”, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, III, İstanbul, 1990, s.133.

² Haluk Cillov, Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları, İstanbul, 1960, s. 8-9.

³ Emel Başar, Demografiye Giriş, Ankara, 2010, s.25

lenmesi, belediye hizmetlerinin sağlanması, ulaşım ihtiyaçlarının belirlenmesi, işe, savaş hallerinde alınacak tedbirler ve vergilendirme işlemlerinin yapılmasına imkân sağlanmış olur.⁴

Bu gayeler doğrultusunda, tarihte var olmuş olan Çin, İran, Hint, Mısır, Roma ve Babil'de de sayımların yapıldığı bilinmektedir. Ahmet Ağaoğlu, nüfus sayımlarına Türklerin yabancı olmadığını, "Selçukîlerin İran'da İlhanîlerin Hint'de ve Rusya'da sayım yaptıkları Osmanlı Devletinde de bu adetin var olduğu Süleyman zamanında yapılmış bir sayımdan bahseder."⁵ Halil İncalcık'a göre ise "Osmanlılar geniş bölgelere yayılmış imparatorluklarını sıkı bir merkezi idare ve kontrol altında tutabilmek için oldukça karmaşık sayım usulleri geliştirmişlerdir."⁶ Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfusun sayım maksadıyla ilk gerçekçi teşebbüs XIX. yüzyılda başlamıştır. 1831, 1844, 1854, 1856, 1870, 1874, 1878, 1885, 1897, 1906, 1914 tarihlerinde bu yolda sayımların yapıldığı bilinmektedir.

Osmanlı Devleti'nde hayata geçirilen bu sayımlara rağmen demografik kurallara göre Avrupaî tarz ilk nüfus sayımları Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde hayata geçirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Devleti'nde Nüfus İçin Yapılan Çalışmalar ve 1927 Nüfus Sayımı

Osmanlı Devleti'nde çeşitli amaçlar doğrultusunda sayım geleneği olmasına rağmen bunun bir nüfus politikasına dönük olduğu söylemek doğru bir ifade değildir. Nüfusun ve nüfus sayımlarının politik birer argüman olması Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla modern anlamına kavuşmuştur.⁷ Devletin örgütlemesini tamamlama teşebbüsleri ve sorunlarını çözerek gelişme gayretlerine paralel olarak çıkarılan kanunlar ve yapılan konuşmalar ve verilen direktiflerle nüfus artışının teşvik edildiği görülmektedir.

Nüfus politikasına yönelik çalışmalarda; Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı süreçlerinde yaşanan büyük insan kayıpları etkili olmuştur. Bu yüzden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde, nüfus konusu önemli olarak görülmüş bu yönde çalışmalar başlatılmıştır.⁸ Bu bağlamda Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmaları yönlendirici olmuştur. Gazi, 1 Mart 1923'te TBMM dördüncü toplanma yılını açarken

⁴ Ratip Yüceuluğ, Demografi, Ankara, 1996, s.9-11.

⁵ Ahmet Ağaoğlu, "Nüfus Sayımı ve Faydaları", Nüfus Meselesi ve Nüfus Sayımı Hakkında Fikirler, Ankara, 1941, s.3.

⁶ Halil İncalcık, " Tarihi İstatistikler Dizisi Başlarken", Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu(1500-1927), II, (Haz.) Cem Behar, Ankara 1996, s.IX.

⁷ Koray Başol, Demografi (Genel ve Türkiye), İzmir 1984, s.27.

⁸ Nüfusun artırılması için I. Dünya Savaşı yıllarında da Osmanlı idarecileri bazı tedbirler almış halkı teşvik etmiştir. Bu konuda daha teferruatlı bilgi için bakınız, Erdal Aydoğan, İttihat ve Terakki'nin Doğu Anadolu Politikası (1908-1918), İstanbul 2007, s. 123-124.

yaptığı konuşmada; nüfusun siyasi ve ekonomik öneminin altını çizerek bu konuda şu konuşmayı yapmıştır: “Efendiler, nüfus meselesi bir memleketin en mühim mesail-i hayatiyesidir. İdari, askeri, mali ve iktisadi mesailde memleket nüfusunun miktar-ı sahihim bilmek ne kadar elzem ise her sene yapılacak ihşaiyat ile nüfusun tezayüt ve tenakus miktarı anlaşılmadan esbab-ı tezayüdün idamesi esbab-ı tenakuzun izalesi için tedbir ittihaz etmek kabil olmayacağı derkardır. Binaenaleyh yeniden tahrir-i nüfus icrasına pek acil ve mübrem bir lüzum muhakkaktır.”⁹

Yine bu konuda Cumhuriyet hükümetlerinin ekseriyeti nüfus politikalarını programlarına almış ve milli çıkarları karşılayacak adımlar atmışlardır. 1929’da beşten fazla çocuğa sahip olan ailelerin yol vergisinden muaf tutulması, 1930’larda altı ve yukarısı olan çocukların ailelerine madalya verilmesi, toprak verilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması için yapılan çalışmalar¹⁰ bu yolda atılmış dikkat çekici çalışmalardır.

Uzun süren savaşlar ülkede nüfusun azalmasına sebep olmuştur. Yerli ve yabancı basında bu durumun Türkiye’nin aleyhinde kullanılması ve savaş sonrası sosyal, ekonomik, askeri sorunların giderilmesi için Türkiye’de yaşayan nüfusun tespit edilmesi için nüfus sayımının gerekliliği daha iyi anlaşılmuştur. Modern metotlarla ilk nüfus sayımını 28 Ekim 1927’de yapılması kararlaştırılmıştır. Sayım işlerini 1926’da kuruluşu gerçekleştirilen İstatistik Umum Müdürlüğü yürütmüştür. Kurumun örgütlemesi içinde Belçikalı Uzman Camille Juquart(Kamil Jakar) Umum Müdürlüğüne getirilmiştir.¹¹ Nüfus sayım günü milli sınırlar içinde bulunan herkes katılmış bunun dışında hiç kimse sayım kapsamına alınmamıştır. 1927 Genel Nüfus Sayımında göçebe nüfusun sayımı sayım usulleriyle yapılmamış bunun yerine ilgili valilerce tahmin yoluna gidilmiştir. 1927’de ülkenin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle soru kâğıtları kolektif bülten şeklinde hazırlanmıştır. Bu kâğıtlarda 1872’de Uluslararası İstatistik Enstitüsü’nün kabul ettiği ilkeler doğrultusunda sorular sorulmuştur. Bu sorularda aile ismi, cinsiyet, doğum tarihi, yaşı doğum yeri, medeni hali, ana dil, ikametgâhı, tabiiyeti, okuma yazma bilip bilmediği, dini vs. sorulara cevap aranmıştır.¹² Sayım tekniği ise hali hazırdaki nüfusu tespit etmeyi amaç edinen “de facto” tekniği esas alınmıştır.¹³

⁹ Atatürk’ün Söylev Demeçleri, I-III, Ankara 2006, s.305; Atatürk’ün Söylev ve Demeçlerinin Konular İndeksi, Haz. Mehmet Evsile, Ankara 1999, s.88-89.

¹⁰ Başar, Demografiye Giriş, s. 29.

¹¹ Tevfik Çavdar, “Türkiye’de Nüfus ve Nüfus Sorunu”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, VI, İstanbul 1983, s.1553; Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül III, Ankara 1929, s.6.

¹² Başol, Demografi, s.42-43.

¹³ Çavdar, “Türkiye’de nüfus...”, s.1553; “Nüfusun büyüklüğünü ve bazı özellikleri belirlemek üzere nüfus sayımlarında kullanılan iki temel kavram bulunmaktadır. İlki hazır, fiili nüfus anlamına gelen “de facto” nüfus ve ikincisi yasal ikamete dayalı nüfus anlamına gelen de “de jure” nüfustur. Başar Demografiye Giriş, s.74.

1927 Genel Nüfus Sayımında ülkede yaşayan nüfus kadar sanayi ve tarım sayımlarının da yapıldığı bilinmektedir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ilk sayımdan 8 sene sonra yani 1935 yılından itibaren beşer yıllık fasıllarla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 2007 yılında adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçişine kadar düzenli bir şekilde yapılmıştır.

1927 Nüfus Sayım Sonuçları ve Kürtler

TBMM'nin 2 Haziran 1926'da çıkardığı 893 nolu kanun gereğince 28 Ekim 1927'de Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde genel nüfus sayımı yapıldı. Nüfus sayımı 53673 mıntıkada gerçekleştirildi. Bunların % 29.37'si merkez, % 70.63'ü köylerden ibaretti. 28 Ekim Cuma günü yapılan sayımların neticesinde; 6563879 erkek ve 7084391 kadın olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yaşayan toplam nüfusun 13.648.270 olduğu anlaşılmıştır. Nüfusu %7.63'ü (1040669) Avrupa Türkiye'sinde yani Trakya'da, % 92'si (12.607.601) Asya Türkiye'sinde olduğu tespit edilmiştir. Sayımda ülke yedi nüfus alanına bölünmüştür. Bunlar: Karadeniz Sahil mıntıkası, Marmara ve Adalar Denizi mıntıkası, Akdeniz sahili mıntıkası, Merkezi Anadolu mıntıkası, Garbî Anadolu Mıntıkası, Şarkî Anadolu mıntıkası, Cenub-i Şarkî Anadolu mıntıkasıdır. Bu mıntıklar arasında % 25.68'i (3505074) oranıyla Merkezi Anadolu vilayetleri en büyük oranı yakalamışken, % 4.42'si (602828) oranıyla da Cenub-i Şarkî Anadolu Türkiye'nin en küçük mıntıkası olduğu tespit edilmiştir.¹⁴

1927 Genel Nüfus Sayımını diğer nüfus sayımlarından ayıran en temel farklar sorulan sorulardır. Özellikle "Anadiliniz ve dininiz nedir?" gibi sorular Osmanlı'dan Cumhuriyet'e pek alışık olunmayan sorulardır. Bu sayımda genel nüfusun % 86.42'si yani 11.778.810 nüfusun aile lisansı Türkçe geri kalanının yani % 13.58'i (1851678) nüfusun ise Türkçe'nin dışında diller konuştuğu tespit edilmiştir. Bu diller arasında başta; Kürtçe, Arapça, Rumca, Çerkezce, Ermenice, Arnavutça, Bulgarca, Tatarca, Fransızca, İtalyanca, İngilizce, Acemce vs. ülkenin birçok bölgesinde yoğun olmasa bile konuşulduğu tespit edilmiştir. Ülke nüfusu 13648270'tir. Bunun 1851678'i (%13.56) Türkçe 'den başka dil konuşmaktadır. Konuşulan bu anadiller arasında Kürtçenin 1184446 kişi tarafından ülkenin her yerinde farklı nüfus oranında konuşulmakta olduğu görülmüştür. Bunların toplam nüfusa oranı ise % 8.69'dur. Kürtçeyi Arapça, Rumca, Çerkezce, Yahudice, Ermenice takip etmektedir ki konuşulan anadillerin % 90.06'sını kapsamaktadır¹⁵.

¹⁴ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül III, Ankara 1929, s.8-9.

¹⁵ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), s.31

Diller	Erkek	Kadın	Toplam	% (Oranı)
Kürtçe	580690	603756	118444	63
Arapça	66036	68237	134273	7.25
Rumca	52987	66835	119822	6.47
Çerkezce	45772	50129	95901	5.17
Yahudice	32215	36685	68900	3.72
Ermenice	28460	36285	64745	3.49

Ülke genelinde Türkçeden başka konuşulan diller arasında oranı en yüksek dil, Kürtçe'dir. Kürtçe'nin coğrafi dağılımına bakıldığında 63 vilayetin hepsinde konuşulduğu anlaşılmaktadır. Bu vilayetlerin otuz ikisinde Kürtçe konuşma oranı % 1'in altındadır. Bu şehirlerin kimisinde Kürtçe konuşan insan sayısı birkaç kişiden ibarettir. Bunların da kimisi kadın kimisi ise erkektir.

Ülke genelinde Kürtçe konuşan 1187446 kişinin en yüksek olduğu vilayet ise Hakkari, Van, Bitlis, Siirt, Diyarbakır, Mardin, Beyazıt, Elaziz, Urfa, Malatya, Erzincan, Kars, Maraş, Erzurum, Sivas'tır. Bu vilayetlerde Kürtçe şehir nüfusuna oranı % 88.94'ü ile % 12.82'si arasındadır. Diğer on üç vilayetin oranı ise % 7.58 ile % 1.59 arasında durmaktadır.¹⁶

Vilayetler	Vilayetlerde Kürt Nüfus	Vilayet Nüfusuna Yüzde Nispeti		Vilayetler	Vilayetlerde Kürt Nüfus	Vilayet Nüfusuna Yüzde Nispeti
Hakkari	17005	88.94	15	Sivas	42271	12.82
Van	57723	76.62	16	Gaziantep	16348	7.58
Bitlis	67678	74.67	17	Cebelibereket	7211	6.70
Siirt	75962	74.16	18	Kırşehir	8160	6.43
Diyarbakır	132209	68.78	19	Aksaray	8141	6.41
Mardin	109841	60.86	20	Ankara	21430	5.30
Bayazıt	60926	58.26	21	Çorum	12311	4.96
Elaziz	112493	52.88	22	Konya	21396	4.24
Urfa	182788	42.06	23	Amasya	3256	2.83
Malatya	28323	41.81	24	Adana	5744	2.52
Erzincan	54877	41.47	25	Yozgat	5020	2.40
Kars	42945	20.96	30	Tokat	6080	2.31
Maraş	26857	14.37	31	Kayseri	4780	1.90
Erzurum	36422	13.47	32	Gümüşhane	1943	1.59

(Ana Dillerinde Kürtçe Nispeti yüksek Olan Vilayetler/Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927) Fasikül III, s.32)

Yukarıdaki oranları dikkate alacak olursak şöyle bir ifade kullanmak yanlış olmayacağı kanaatindeyiz. Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisinde 13648270

¹⁶ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), s.31

kişi yaşamaktadır. Bu nüfus sayımı sonucuna bakacak olursak değişik oranlarda on beş farklı dil konuşulduğu görülecektir. Bu zenginlik içerisinde Kürtçe konuşan ve kendini Kürt olarak ifade edenlerin sayısı 1184446'dır. Bunların 580690'ı erkek, 603756'sı kadındır. Bu rakamların ülke nüfusuna oranı % 8.67'dir. Yani ülkede bu oran kadar Kürt kimlikli vatandaş yaşamaktadır.

Bu nüfusun ülkenin 63 vilayetinde değişik oranlarda yaşıyor olmasının da birçok sebebin olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeplerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Kürtlerin bu ülkenin ortak kaderini paylaştıklarını ve asırlar boyunca birlikte, kardeşçe yaşadıkları Türkler tarafından içselleştirildiği dolayısıyla da ülkenin her yerinde yaşayabileceklerine inanmaları,
- Kürtlerin doğup büyüdüğü topraklarda yaşamak zorunda kaldıkları ekonomik sorunlar,
 - Yoğun olarak yaşadıkları topraklarda yaşanan asayişsizlikler,
 - Kürtler arasında yoğun bir şekilde yaşanan kız kaçırımlar, aşiretler arası kavgalar ve kan davaları,
 - Bölgede yaşanan isyanlar sonucunda devletin bu işlere bir şekilde bulaşmaları ülkenin başka bölgelerinde mecburi iskânlarla tabi tutması,
 - Türkler ve Kürtler arasında yaşanan evlilikler vs.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yapılan bu ilk nüfus sayımında Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde ve vilayetlerde halkın hangi dine ve mezhebe mensup olduklarına dair sorulara verdikleri cevaplarda önemlidir. Bu sorulara verilen cevaplarda; İslam, Hristiyan, Musevi, Katolik, Protestan, Ortadoks ve Ermeni dindarlar tespit edilmiştir. Buna göre Kürtlerin % 99.50'sinin İslam dinine inandığını, farklı diller konuşan halkın geri kalan % 0.50'sinin ise diğer dinlere mensup oldukları ifade edilmiştir.¹⁷ Dolayısıyla buralarda yaşayan hem Türklerin hem de Kürtlerin aynı dini değerleri benimsedikleri, inandıkları görülebilir. Elde edilen bu oranın aynı zamanda asırlar boyunca hem birlikte yaşama arzusu doğurup, pekiştirdiğini hem de devlet otoritesinin tesisinde en önemli argüman olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Devletlerin sosyo-ekonomik politikalarının belirlenmesinde birçok önemli veri kullanılmaktadır. Özellikle sosyal devlet olma iddiası olan devletler toplumu daha iyi tanınması ve yakalanan bu gerçeklikler üzerinden sosyo-politik adımların atılmasında toplum bireylerinin maluliyetlerinin ortaya çıkarılması da büyük önem taşımaktadır. İşte bu sayımda bu verilere ulaşılabilir. Bu maluliyetler arasında en çok dikkat çekenler kör, sağır, dilsiz, topal, çolak, kambur vs. rahatsızlığı olanlardır. Bu konuda Kürtlerin sayıca fazla buldukları şehirlerden örnekler vererek bir genelleme yapılabilir. Mesela Kürtlerin % 68.78'i oranında yaşadığı Diyarbakır'da kadın-erkek

¹⁷ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül I, Ankara 1929, s.XLVIII-LX.

toplam 710'u kör, 239'sı sağır ve dilsiz, 248'i topal, 90'ı çolak, 29'u kambur ve 2373 kişi de sair maluliyetleri olan engelliler öne çıkmaktadır. Toplam engelli 3689, yani nüfusun % 1.8'ine tekabül etmektedir. Yine Van Vilayeti örnek alınacak olursa; burada kadın-erkek toplam 166 kör, 53 sağır ve dilsiz, 91 topal, 23 çolak, 3 kambur, 557 nüfusun da sair maluliyeti vardır. Toplam engelli sayısı burada 893'tür. Yani bunların Van nüfusuna oranı % 1.18'dir. Geri kalan 74436 nüfusun ise herhangi bir maluliyeti olmadığı görülmektedir. Bu rakamlar diğer şehirlerde yaşayan Kürtler arasında da aşağı yukarı aynı orana tekabül etmektedir.¹⁸

Kürtlerin yoğun yaşadıkları şehirlerde nüfusun tabiiyet itibariyle inkısamı % 100'e yakın oranda Türkiye'dir. Şehirlerde çok az oranda İran, Irak ve Suriye tabiiyetli nüfus vardır.¹⁹ Nüfusun mahalli tevellütleri itibariye inkısamlarına bakıldığında ise Kürtlerin % 58.26 oranında yaşadığı Bayazıt'ta Rusya doğumlu % 21, İran doğumlu ise % 4.6 oranında nüfus vardır. Bu nüfusunun çok büyük kısmının Azeri Türk'ü olduğu ve Iğdır bölgesine iskân ettirildiği söylenebilir. Bunların dışında doğum yeri İran, Irak, Suriye vs olanlar Kürt nüfusun yoğun olduğu; Bitlis'te % 1.45, Hakkari'de % 0.12, Van'da % 7.2, Siirt'te % 0.13, Diyarbakır'da % 0.16, Elazığ'da % 0.11, Mardin'de % 0.038, Urfa'da % 0.019, Malatya'da % 0.071, Erzincan'da % 0.20, Kars'ta % 54.1, Maraş'ta % 0.28, Erzurum'da % 20.86, Sivas'ta % 0.43, Gaziantep'te % 0.29'dur.²⁰ Bu oranların Kars ve Erzurum'da yüksek olmasının sebebi de özellikle Rusya'dan Anadolu'ya yapılan göçlerdir ki bunlarında önemli bir kısmının Azeri ve Ahıska Türk'ü olduğunu söylemek mümkündür. Diğer şehirlerde ve bölgelerde ise özellikle sınıra yakın olanlarda çok az oranlarda İran, Irak, Suriye doğumlu olanlar dikkat çekmektedir. Bunların dışındakiler ise Türkiye doğumlu olanlardır.

Nüfus sayımının ortaya net bir şekilde çıkardığı en önemli sonuçlardan birisi de şehirlerde, köylerde kazalarda okuma yazma bilen ve bilmeyen nüfusun tespit edilmesidir. Sonuçlar hem Türkler açısından hem de Kürtler açısından hiçte iyi bir görüntü vermemektedir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e eğitim ve kültür alanında Anadolu insanının ihmal edildiğini de ispatlamaktadır. Bölge insanının tahsil durumunu ele alacak olursak şu bilgilere ulaşmak mümkündür. Kürt nüfusun % 88.94'ü olduğu Hakkari'de merkez ve üç kazanın toplam nüfusu 24980'dir. Kadın-erkek toplam nüfus içinde okuma-yazma bilenlerin oranı % 1.05'tir. Bayazıt'ta % 58.26'sı olan Kürt nüfusun ancak %2.54'ü okuma yazma bilmektedir. Vilayetin Karaköse (Ağrı) Kazası ise % 5 oranıyla okuma-yazma oranı en yüksek olan kazadır. Bu oranlar yedi kazası olan Bitlis'te % 1.7, Diyarbakır'da % 3.48, Elazığ'da % 4.1, Erzincan'da % 5.3, Erzurum'da % 3.75, Gaziantep'te % 4.5, Malatya'da % 3.42, Kars'ta % 2.86,

¹⁸ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül I, s.LII-LX.

¹⁹ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül I, s.LXXVI-vd.

²⁰ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül I, s.XC-CII.

Maraş'ta %3.5, Mardin'de %2.1, Siirt'te % 3.4, Urfa'da % 2.8 ve Van'da da bu oran % 1.3'tür.²¹

Bu oranlara köyler ve kasabalar da dahildir. Şehir merkezlerinde okuma-yazma bilenler nispeten kazalardan daha yüksektir. Köylerde ise durum içler acısı olarak değerlendirilebilir. Sayım sonuçlarına göre kadınların okuma-yazma oranının kimi yerde sıfır kimi yerlerde ise birkaç kişi ile ifade edildiği görülmektedir. Buna örnek vermek gerekirse Bitlis'in Bulanık kazasında bu sayı erkeklerde 8 kişi kadınlarda ise sıfırdır. Elazığ Genç'te erkekler 68 kişi, kadınlar ise sıfır olarak tespit edilmiştir.

Görülebileceği üzere sayımlar bu kategoride geri kalmışlığın en önemli sebebinin eğitimsizlik olduğunu ispatlamaktadır. Bu oranlar şehirlerin toplam nüfusuna dahil olan Türk ve Kürt dağılımında da aynı dereceye sahip olduğu aşıkardır.

Nüfus sayımı bölge insanının meslekler itibarıyla dağılımı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Elde edilen bilgilere göre zirai, ticari, serbest, memur, ordu mensubu, PTT, vs. meslekler ilk öne çıkanlar arasındadır. O günün şartlarında bütün ülkede olduğu gibi Kürt nüfusunun yaşadığı şehir ve bölgelerde de sanayi, ticaret yapma imkanları çok yetersiz olduğu için nüfusun önemli bir kısmı ziraat ile uğraşmakta, böylece hem geçimini sağlamak hem de az da olsa bir katma değer yaratabilmektedir. Bölgede sanayi dalları ile ilgi var olan müesseselere bakıldığında da bunlar birkaç kişinin çalıştığı küçük ölçekli müesseselerdir. Mesela Erzincan'da var olan üç müessesede 2-3 kişinin çalıştığı 1, 4-5 kişinin çalıştığı 2, Erzurum'da inşaat alanında 22 firma var, 1 kişinin çalıştığı 1, 2-3 kişinin çalıştığı 11, 4-5 kişinin çalıştığı 8, 11-20 kişinin 1, 21-50 kişinin çalıştığı 1 firma var, Urfa'da 12 inşaat firmasında 1 kişinin çalıştığı 4, 2-3 kişinin çalıştığı 6, 4-5 kişinin çalıştığı 2 firma bulunmaktadır. Bu oranlar diğer şehirler için de aşağı yukarı aynı mesabededir. Mesela, Elazığ'da mevcut olan sanayii dalları arasında istihdam edilebilen insan sayısı toplamda 63 kişidir. Urfa'da 900, Beyazıt'ta 65, Bitlis'te 134, Diyarbakır'da 2418, Siirt'te 802 vs.²²

Yukarıdaki oranlarda gösteriyor ki nüfusun geçimini temin etmesi için tarımla uğraşmak elzemdir. Artan nüfusun, ihtiyaçlarının karşılanması için en büyük sektör olarak tarım ve sanayii görüldüğünden bu saha da bölge insanı teşvik edilmiş, desteklenmiştir. Vilayetlerin ziraatla uğraşan nüfus ve ailelerden örnek vermek gerekirse; Bitlis'te toplam nüfusun 90319, çiftçi nüfus 65000 (% 71), çiftçi aile 12005'tir. Hakkari'de toplam nüfus 25016, çiftçi nüfus 23463 (% 93), çiftçi aile 4765'tir. Diyarbakır'da bu oranlar % 48, Urfa'da % 45, Siirt'te % 48, Mardin'de % 49, Van'da % 54'tür.²³

²¹ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül I, s.164-vd.

²² Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız, 1927 Senesi Sanayii Tahriri Neticeleri, İstanbul 1928.

²³ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız, 1927 Senesi Zirai Tahriri Neticeleri, İstanbul 1928.

Nüfusun meslekler itibariyle dağılımında yukarıdaki oranların yanında nüfusun çok önemli bir kısmı ise mesleksiz veya mesleği meçhullerden oluşturuyor. Örneğin, Beyazıt'ta nüfusun % 63.3'ü, Bitlis'te % 72'si, Diyarbakır'da % 69.9'u bu tanımın içindedir ki²⁴ diğer şehirlerde de oranlar bunlara yakındır.

Yine Kürtlerin yaşadığı şehirlerden hareketle nüfusun medeni halleri ve yaş gruplarının ortaya çıkarıldığı görülmektedir. Bu konuda bir kaç örnek verecek olursak, Mardin Vilayeti köyleri dahil yedi kazasında²⁵ evlilik çağına gelmiş ama çeşitli sebeplerden evlenememiş nüfusun toplam nüfusa oranı % 48.3 iken evli nüfusun oranı ise % 42.5'tir. Kürt nüfusun % 74.67 olduğu köyler ve yedi kazasıyla Siirt'te evlenmemiş gençlerin oranı % 48.5, evliler % 44'tür. Urfa'da da evlenmemişlerin oranı % 50, evlilerin oranı ise % 39.7'dir. Sayımların medeni hal konusundaki en ilginç sonuçlarından biri de dul ve boşanma özellikle de boşanma oranlarının çok düşük olmasıdır. Özellikle dul erkeklerin oranı kadınlara göre çok düşüktür ki bu oran toplamda % 6-8, boşanma oranları ise 0-1 bandındadır. Bu savda beslenme, sağlık ve doğurganlık oranlarındaki yüksekliğin etkili olduğu söylenebilir. Mesela Mardin'de dul kadın- erkek oranı % 7.1, boşanmış kadın-erkek oranı % 0.18'dir. Siirt'te dul kadın-erkek oranı % 7'si boşanmış kadın-erkek oranı % 0.1'dir. Urfa'da dadul kadın- erkek oranı % 6.57, boşanmış kadın-erkek oranı % 0.21'dir.²⁶

Nüfusun yaş gruplarına göre oranları ise şöyle ifade edilebilir: Siirt'te 1 yaşından küçük nüfus % 3.2, 1-2 yaş grubu % 9.9, 3-6 yaş grubu % 14.7, 7-12 yaş grubunda ise % 10.1'dir. Urfa'da 1 yaşından küçük nüfus % 4, 1-2 yaş grubu % 9.6, 3-6 yaş grubu % 12.6, 7-12 yaş grubunda ise % 9'dur. Van'da 1 yaşından küçük nüfus % 4.9, 1-2 yaş grubu % 10.3, 3-6 yaş grubu % 16.7, 7-12 yaş grubunda ise % 9.7'dir.

²⁴ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül I, s.186-188.

²⁵ Bu kazalar; Cizre, Dirik, Kercüş, Midyat, Nusaybin, Resülayn, Savor'dur.

²⁶ Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül I, s.177-183

Yaş Grupları									
Vilayetler	1 yaş altı	1-2	3-6	7-12	13-19	20-45	46-60	61-70	71 ve +
Bayazıt	4127	8634	15183	12193	9478	42329	7829	3232	1481
Hakkari	531	1352	3053	1930	924	8576	1923	566	198
Van	3692	7801	12609	7360	5122	28922	6625	2226	845
Bitlis	4026	9459	15322	8389	6999	35999	7049	2325	970
Siirt	3377	10223	15173	10424	9082	41343	8943	2676	1130
Diyarbakır	782	18233	23083	17190	23181	80146	15338	5331	2282
Mardin	5871	18826	24154	17704	18322	70854	16334	4984	2631
Elazığ	8545	19734	26032	24310	25350	81770	16669	6632	2584
Urfa	891	19629	25751	18664	21780	77151	17360	5657	2428
Malatya	12029	29998	40086	31951	38062	112567	27001	40049	4693
Erzincan	7201	11355	16927	14334	15535	46871	12490	4983	2428

(Bazı vilayetlerde Yaş Grupları Rakamları / Umumi Nüfus Tahriri (28 Teşrinievvel 1927), Fasikül I, s.164-183)

Bu rakamlar bize gösteriyor ki Kürtler arasından doğurganlık oranı, dolayısıyla da genç nüfus ve iş gücü oranı yüksektir. Bu oranlardan hareketle de Kürtlerin yaşadığı diğer şehirler için benzer ifadeleri kullanmak abartı olmaz kanaatindeyiz.

SONUÇ

Yukarıda ifade edilen veriler ve sonuçların değerlendirilmesinden çıkan, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Kürtlerin doğurgan, genç bir nüfusu teşkil ettiği görülmektedir. Bütün ülkede Kürtler toplam nüfusun % 8.67'sine tekabül etmektedir. Okuma-yazma oranları bütün ülkede olduğu gibi oldukça düşüktür. Meslek ve iş itibarıyla yetersizdirler. Kürtlerin çok büyük kısmının İslam dinine ve sünneti geleneğe mensup olduğu da anlaşılmaktadır. Bu durumun pratikte anlamı ise asırlar boyunca birlikte yaşadıkları toplumlarda devlet otoritesini kolayca benimsemiş olmalarıdır.

Ekler

<p>Année: D</p> <p>Année de l'émigration</p> <p>Mariage</p>	<p>UNUMI NO RECEMENT GENERAL</p>				<p>FUS TAHIRI DE LA POPULATION</p>					
<p>Année (premier jour de l'année) Pour l'année de l'émigration L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Etat civil (M, F) Etat civil L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Profession Profession L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Religion Religion L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Langue Langue L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Age Age L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Sexe Sexe L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Origine Origine L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Destination Destination L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Statut Statut L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>	<p>Observations Observations L'année de l'émigration, la date de l'émigration L'année de l'émigration</p>

مناطق			مناطق	مناطق		
مناطق	مناطق	مناطق		مناطق	مناطق	مناطق
309,000	1,620,000	1,300,000	برقی منطقه	90,000	300,000	300,000
377,400	1,870,000	2,000,000	ایرانی	14,000	60,000	140,000
100,100	470,000	1,300,000	کوشی	21,000	90,000	200,000
131,000	620,000	1,100,000	دره می	41,700	160,000	300,000
91,423	390,700	600,000	پوشی	10,000	40,000	100,000
30,410	130,000	200,000	آبمی	20,000	80,000	100,000
200,000	1,000,000	1,500,000	پیشی	30,000	120,000	200,000
100,000	500,000	1,000,000	سکزی	15,000	60,000	100,000
100,000	500,000	1,000,000	ملوزمی	77,000	300,000	600,000
100,000	500,000	1,000,000	عمومی	24,000	100,000	200,000
1,701,200	8,100,000	10,000,000	عمومی	95,110	380,000	600,000
				131,000	500,000	1,000,000

ملوز زراعت منطقه-نی کوستیر خرابه

